

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

S T U D Y

You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies ☺

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexamapers.co.za

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

2023

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 8.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO YA 1****Tlhahlo ya go swaya tekatlhaologanyo**

- Ka gore šedi e letše go kwešišo, dikarabo tša mopeleto wo o fošagetšego le tša diphošo tša polelo di amogelwe, ntle le ge diphošwana tše di fetoša tlhalošo goba kwešišo. (Le ge go le bjalo, diphošo di swanetše go laetšwa).
- Hlokologa mantšu a molekwa ao a šomišitšego go tšwa malemeng a šele, gomme o se mo fokoletše meputso ge e le gore karabo e sa na le mohlodi. Le ge go le bjalo, lentšu leo le tšwago malemeng a šele gomme le šomišitšwe sengwalweng ebile le nyakega karabong, le amogelwe.
- Go dipotšišo tša boikgopolelo go se abje moputso go karabo ya EE/AOWA le KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka goba ntlha ya go fahlela karabo ke yona e fiwago moputso.
- Ga go moputso wo o abjago go NNETE/MAAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Lebaka goba ntlha ya go fahlela ke yona e hlokamelwago.
- Ge molekwa a ngwadile lefoko ka moka go karabo ya go nyaka lentšu le tee, aba moputso ge fela lentšu leo le thaletšwe.
- Ge karabo e nyaka dintlha tše pedi goba tše tharo gomme molekwa a file tše ntši, swaya tše pedi/tharo tša mathomo fela.
- Amogela polelo ya dimmotwana tša go fapano.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka bottlalo.

Tekatlhaologanyo (Temana-Setšweletšwa sa A)

1.1	1.1.1	Ntholeng.	(1)
	1.1.2	Swarago.	(1)
1.1.3		• Bothakga. • Maikarabelo. • Botswererere.	(3)
1.1.4		• Ke monna wa senatla/leemo. • O tlie a rwele merwalo.	(2)
1.1.5		• Ranku o tšwele le bagwera ba gagwe ba apere gabotse. • Ranku o gahlane le Moipone ba kganyogana. • Ka le le latelago ba gahlana gape mošomong wa Moipone ba boledišana ka tša lerato ba kwana.	(3)
1.1.6	(a)	A tšwelele bophelong/A atlege/A hwetše mošomo/A be le mahlatse.	
	(b)	Go boela mošomong.	(2)

- 1.1.7   • Mohlopi ke lekgarebe la go dula/phela magaeng.
           • Moipone ke lekgarebe la go dula/phela sekgoweng.

GOBA

- Mohlopi ke lekgarebe la go fereelwa Ranku ke batswadi.
- Moipone ke lekgarebe leo Ranku a inyaketšego lona.

GOBA

- Mohlopi ga a šome(mmalehlwele).
- Moipone o a šoma.

GOBA

- Mohlopi o ithwele/imile.
  - Moipone ga se a ithwala/ime.
- (TŠE PEDI fela.)

(2)

- 1.1.8   Wa manyami/kgakanego.
           Batswadi ba nyamišwa/gakantšwa ke maitshwaro a Ranku.

(2)

- 1.1.9   Ga se tshwanelo.
- Mmapelo o ja serati/Mang le mang o na le tokelo ya go ikgethela seo a se ratago.
  - Ka gobane go fereela lesogana/lekgarebe go ka dira gore le tšee sepheto sa go ngala ka gae.
  - Molao wa ditokelo o kgahlanong le go tšeela motho sephetho. Ke tshwanelo.
  - Setšo se dumela gore motho a kgethelwe monna/mosadi.
  - Batswadi ba na le maitemogelo lenyalong, gore ge o nyetše/nyetšwe ke motswalo wa gago le tlo hlokomelana.
- Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
 (TŠE PEDI fela.)

(2)

- 1.1.10   • Mohlopi a ka ipolaya.
           • Mohlopi a ka ba le kgatelelo ya monagano.
           • Mohlopi a ka ntšha mpa.
           • Mohlopi a ka boela gagabo.
           • Mohlopi a ka swariša Ranku.
- Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
 (TŠE PEDI fela.)

(2)

1.1.11 A manyami.

- Ke nyamišwa ke gore ngwana o tlo belegwa/gola a hloka tlhahlo ya tatagwe.
- Ke nyamišwa ke gore Mohlopi a ka ba le kgatelelo ya monagano, gomme a goma tseleng.

Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa. (E TEE fela.)

(2)

1.1.12

- Ke be nka tloga ka gae/Ke be ke tla ipha naga.
- Ke be nka kgopela thušo go badirelaleago.

GOBA

- Ke be nka hlompha batswadi ba ka ka dula le yena.
- Ke be nka latela setšo ka aga lapa le yena.

Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
(TŠE PEDI fela.)

(2)

1.2 **Tekatlhaloganyo (Seswantšho-Setšweletšwa sa B)**

1.2.1 Lefelo la tshokollo ya bagolegwa.

(1)

1.2.2 D/Iketlile.

(1)

1.2.3 Senotlelo sa 1 se laetša mogolegwa a ipshina, mola sa wa 3 se laetša a ikemišeditše go sokologa a ithuta.

(2)

1.2.4 Manyami.

- Mogolegwa o laetša a ka ngwega kgolegong.
Lethabo.
- Mogolegwa o laetša a na le tlhologelo ya go fetoga.
Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
(TŠE PEDI fela.)

(2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: **30**

KAROLO YA B: KAKARETŠO POTŠIŠO YA 2**Tlhahlo ya go swaya kakaretšo.**

- **Kabo ya meputso**
  - Dintlha = 7
  - Polelo = 3
  - Palomoka=10
- **Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a šomišitše mantšu a tlhalošo.**
  - 1–3 ya dintlha tša nneta - meputso 1
  - 4–5 ya dintlha tša nneta - meputso 2
  - 6–7 ya dintlha tša nneta - meputso 3
- **Kabo ya meputso ya polelo ge balekwa ba šomišitše mantšu a bona le ditsopolwa.**
  - Ge molekwa a tsopotše dintlha tše 6 go iša go tše 7 ka ntle le go di hlaloša, ga a fiwe meputso wa polelo.
  - Ge molekwa a tsopotše ntlha e 1 go iša go tše 5, tše pedi a di hlalošitše ka mantšu a gagwe, o fiwa meputso o tee wa polelo.

HLOKOMELA**Palo ya mantšu**

- Baswai ba kgonthišiše palo ya mantšu ao a šomišitšwego.
- O se fokotše meputso ge molekwa a se a bontšha palo ya mantšu goba ge a bontšitše palo yeo e sego ya maleba.
- Ge molekwa a fetile palo yeo e beilwego ya mantšu, bala go fihla go a mahlano fela ka godimo ga palo yeo e beilwego gomme o hlokologe seripa seo se šetšego sa kakaretšo.

DITSOPOLWA		MANTŠU A TLHALOŠO	
1	'Ditlamorago tše di sego tša loka bophelong bja batho ke go swana le go hlagatša mebele ya batho.'	1	Bjala bo hlagatša mebele ya batho.
2	'Bo kotsi gobane ditho tše bjalo ka sebete, maswafo di a gobala.'	2	Bo gobatša sebete le maswafo.
3	'Bjala bo ka hlola dintwa ka malapeng.'	3	Malapa a batho bao ba nwago madila a angwa ke dintwa.
4	'... mošomi a ka palelwa ke go phethagatša mošomo wa gagwe ka tshwanelo.'	4	Mošomi a ka palelwa ke go šoma ka tshwanelo mošomong.
5	'Matšatšing a mantši a ka no se iponagatše mošomong, seo se ka dira gore a lahlegelwe ke mošomo.'	5	Banwi ba bjala ga ba ye mošomong ka mehla ka gona ba lahlegelwa ke mošomo.
6	'Ba ikhwetša nako le nako ba sa dire mešomo ya bona ka tshwanelo.'	6	Bana ba go nwa madila ga ba dire mošomo wa sekolo.
7	'.Bana ka boati ba thoma go nyatša batswadi le barutiši ba bona.'	7	Bana ba go nwa ga ba hlomphe batswadi le barutiši.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**POTŠIŠO YA 3: PAPATŠO****SETŠWELETŠWA SA D****Tlhahlo ya go swaya KAROLO YA C.**

- **Mopeleto**
  - Dikarabo tša lentšu le tee di swanetše go fiwa mopeleto o fošagetše, ntle le ge phošo yeo e fotoša tlhalošo ya lentšu.
  - Go dikarabo tša go nyaka lefoko ka bottlalo, mopeleto wo o fošagetšego o swanetše go šetšwa ge e le gore phošo yeo e tšwelela ka sebopego sa polelo yeo e lekwago.
  - Mo go lekwago khutsofatšo, karabo e be le maswaodikga a maleba.
- Sebopego sa mafoko se nepagale gomme se fiwe ka mafoko ao a feletšego go ya le ka taelo.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka bottlalo.

3.1	<i>Ice-cream.</i>	(1)
3.2	• 'Ge banenyana ba reka ya R3 ba hwetša e tee ya go tonya too! mahala.' • 'Tlatša dimpa o kgotsofale.' • 'Hwetša phepo ya 100%.' (E TEE fela.)	(1)
3.3	Nomoro ya mogala.	(1)
3.4	Lebenkeleng la Mabosabosane.	(1)
3.5	• Seswantšho. • Tlhakakgolo. • Fonte ye kgolo. (TŠE PEDI fela.)	(2)
3.6	Tlatša dimpa o kgotsofale.	(1)
3.7	Banenyana.	(1)
3.8	Too! • Go gatelela kgopoloo ya go tonya.	(2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 4: KHATHUNI – SETŠWELETŠWA SA E

- 4.1 'O reng o nthuntšhetša ka marole ke eja?'
Go na le leswao la potšišo mafelelong a lefoko leo. (2)
- 4.2 Basadisadi ba hlwekiša e sa le ka masa. (1)
- 4.3 • O šoma a kukile ngwana.
• Monna o dutše mo a swanetšego go hlwekiša gona.
• O šomiša letsogo le tee.
(E TEE fela.) (1)
- 4.4 A/Go nyatša motho. (1)
- 4.5 Monna le mosadi ba ka befelewana.
Monna a ka betha mosadi.
Mosadi a ka ngala go hlwekiša lefelo leo.
Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
(E TEE fela.) (1)
- 4.6 • Go pudula ya 1 monna o a bolela.
• Go pudula ya 2 mosadi o a nagana. (2)
- 4.7 A manyami/pefelo/tenego.
• Ke nyamišwa ke go bona mosadi a šoma a kukile ngwana a hloka thušo.
• Ke befedishiwa ke go bona monna a hloriša mosadi kgopolong.
• Ke tenwa ke go bona monna a se na kwelobohloko go mosadi.
(E TEE fela.) (2)
[10]

POTŠIŠO YA 5: SENGWALO – SETŠWELETŠWA SA F**5.1 SETŠWELETŠWA SA F**

- 5.1.1 Leinaina. (1)
- 5.1.2 (a) 'A topa tša fase.'
(b) 'A na le mabjoko.' (1)
- 5.1.3 Hloya.
Mohlala. Gantši ge o tšwelela bophelong batho ba a go hloya.
Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa. (2)
- 5.1.4 Tše pedi. (1)
- 5.1.5 Setšeri.
• Ka gore go na le tlhaelelo ya lentšu leo go polelo ya Sepedi. (2)
- 5.1.6 Yena.
• Lešalašala/Lešalaina. (2)

5.1.7 (a) Madimabe o aga *setšeri* motseng wa gabo. (1)
 (b) Madimabe ga se a age *setšeri* motseng wa gabo. (1)

5.1.8 • Bana ba dula madulong a bona.
 • Ke tla go bona mafelelong a kgwedi.
 Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa. (2)

5.2 SESWANTŠHO – SETŠWELETŠWA SA G

5.2.1 D/Boipshino. (1)

5.2.2 Monwana. (1)

5.2.3 N-di (1)

5.2.4 Boušwa. (1)

5.2.5 Itatswe.
 Leitiri. (2)
[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80